

Viatge als Estats Units a través de tres pols mundials de la nova economia

Juli VALDUNCIEL (2022). *Nova York, San Francisco, Los Angeles. A la recerca de l'última experiència urbana*. Santa Coloma de Farners: Arts Gràfiques-Impremta Cantalozella, 166 p.
ISBN: 978-84-09-40192-5

Clara Paniagua

Estudiant del Grau en Geografia, Ordenació del territori i gestió del medi ambient. Universitat de Girona
U1974495@campus.udg.net

Introducció

Els Estats Units d'Amèrica (EUA), tot sovint considerat l'estat-nació que exerceix de potència mundial, han estat precursors i pioners en diversos aspectes que han calat profundament en la nostra societat, de forma que s'han establert i romanen entre nosaltres. Així, sense adonar-nos-en, formen part de les nostres vides i els concebem de la forma més natural. Es tracta de la seva indústria, economia, finances, tecnologia, cultura, urbanisme, etc. Tots ells han conformat el pretès model universal de desenvolupament social, econòmic i cultural; un model que s'estableix des de l'òptica del progrés i l'optimisme (González Ferriz, 2020) i que ha arribat al seu paroxisme amb la consolidació del neoliberalisme, originat, és clar, als EUA (Harvey, 2003). S'ha aconseguit, per tant, instaurar el sistema capitalista i liberal a escala mundial, basat en un augment de la producció per afavorir la compra de qualsevol mena de producte, sigui material o immaterial (Panitch i Gindin, 2015). Aquest enfocament comporta l'esgotament de molts recursos naturals i beneficia les classes més altes quant al seu poder adquisitiu, en detriment de les més baixes i, en particular, de les minories ètniques.

D'altra banda, els EUA han tingut una visió futurista i la capacitat per dur-la a terme; encara més, s'han imposat com el projecte polític predominant al planeta (Hunt, 2007). Certament, els grans vencedors de la Segona Guerra Mundial es trobaven en avantatge per sobre la resta de països per poder realitzar grans avanços, per exemple, en el terreny de la informàtica i la tecnologia, de manera que han aconseguit protagonitzar el darrer gran cicle sistèmic d'acumulació, en termes d'Arrighi (1999). Aquests progressos han permès l'evolució

de la societat, sobretot, del primer món, de manera que s'han conformat els mecanismes per oferir una xarxa global capaç d'empetitir el planeta, en termes de comunicacions, transports, coneixements, etc. (Harvey, 1989).

Aquestes reflexions pretenen contextualitzar el marc territorial que es tracta en l'obra recent del geògraf Juli Valdunciel: els EUA; i, en particular, tres de les ciutats protagonistes de l'economia mundial, com són Nova York, San Francisco i Los Angeles. Se'ns descriuen clarament les dues cares d'aquest país de les oportunitats: des de l'opulència més exagerada fins a la misèria, de forma que es generen les desigualtats (i diferències) socials. Tot això ho fa amb una visió clara i íntegrament geogràfica, que combina els diferents vessants d'aquesta disciplina, malgrat centrar-se essencialment en l'urbanisme i en el paisatge urbà, matèries de gran interès per a l'autor del llibre.

Anàlisi

L'obra en qüestió, en forma d'assaig, es basa en els viatges duts a terme pel seu autor a les tres ciutats esmentades els anys 2017, 2018 i 2019, respectivament. S'estructura en quatre capítols. Els tres primers estan dedicats a cadascuna de les ciutats; un quart recull altres visites i impressions de l'única ciutat visitada dues vegades per l'escriptor (Los Angeles). Val a dir que s'hi inclouen moltes fotografies, preses per ell mateix, que ajuden a visualitzar allò que s'explica en el text, acostant-nos a la realitat que vol transmetre l'autor. Cadascuna d'elles (numerades i amb nota al peu) són posteriorment comentades, en un apartat diferenciat mitjançant el color de les pàgines (d'un gris clar que contrasta amb el blanc de la resta) al final de cada capítol.

Així doncs, sense tenir en compte la divisió per capítols, es tracta, de fet, d'un llibre compost bàsicament de dues parts. Per un costat, se'ns mostra un diari de viatge en què es presenten cronològicament els descobriments, percepcions, sensacions, etc. que han tingut lloc dia a dia. Per l'altre, tenim una contextualització molt completa que ens permet, en el seu conjunt, formar-nos una idea del que han representat i representen avui dia aquestes tres megalòpolis nord-americanes.

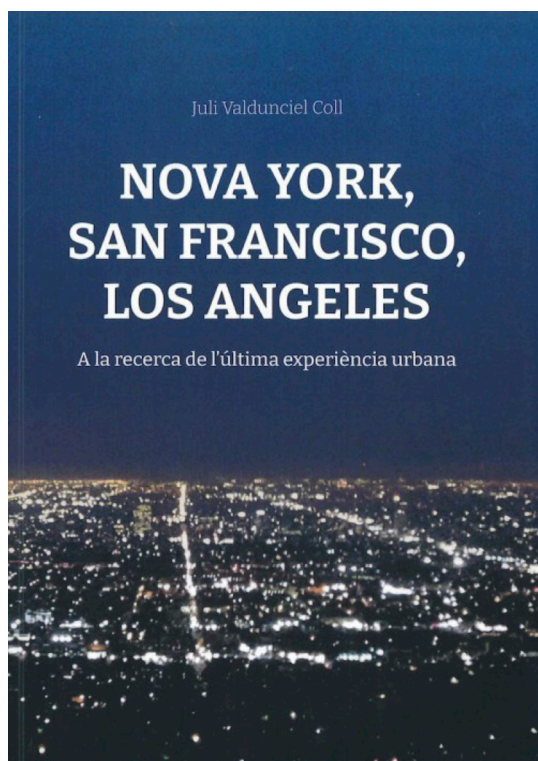
Pel que fa al contingut, és molt diferent en funció de quina de les dues grans parts en què es divideix el llibre ens centrem. En primer lloc, el diari de viatge, que ocupa sempre la primera part de cada capítol/ciutat, com era d'esperar, és narrat en primera persona. Aquest abordatge aporta subjectivitat i comprèn tot el que té a veure amb els sentiments que li provoquen els diferents espais. Val a destacar que, fins i tot, amb certa recurrència, adopta un to còmic o satíric que permet comprendre quina és la seva visió personal de diverses qüestions. És fàcil anar seguint els tempos de les expedicions de l'autor, ja que tot sovint assenyala en quin moment del dia tenen lloc, quants kilòmetres ha recorregut (a peu o motoritzat) o les hores dedicades a cada indret o trajecte.

En segon lloc, la part dedicada a l'ampliació d'informació de les fotografies canvia de registre, el qual es torna més seriós i acadèmic. És el moment on, majoritàriament, s'aprofita per comentar aspectes que van des de descripcions del medi natural, com poden ser el relleu, els materials que conformen el terreny, la xarxa hidrogràfica i altres factors relacionats amb la Geografia física, a una mirada pròpia de la Geografia humana. Aquesta segona perspectiva descriu i compara trets relacionats amb la població (la demografia, la immigració i el pes dels diferents grups ètnics) i l'ocupació, així com els nivells de violència o vandalisme al carrer lligades a dades estadístiques. En moltes ocasions s'inclouen comparacions d'aquests aspectes amb regions més properes i conegudes pel lector, aprofitant dades en matèria de PIB, densitat de població o immigració, entre d'altres, referents a Espanya, Barcelona, etc. Amb aquests dos components l'autor ens mostra el funcionament de cada zona, de manera que aporta una descripció de Geografia més regional, que delimita d'alguna forma el territori contemplat en cada cas.

En relació amb l'argument del llibre, un factor a valorar és com s'introdueix la terminologia relacionada amb el fet urbà. N'és un exemple el concepte de ciutat difusa (*urban sprawl*) present i recurrent a la majoria de les destinacions. Es tracta d'una gairebé obligada ampliació de les ciutats deguda, en bona part, al creixement poblacional, que al seu torn es relaciona amb el fet migratori, les diferències de classe i les desigualtats en termes culturals, econòmics i polítics.

Es fa present en les zones que acostumen a habitar aquests nousvinguts, sovint les més perifèriques de les ciutats, que coincideixen amb els barris més degradats i marginats. A causa d'això s'adopta un disseny de ciutats, en alguns casos, sense un centre clarament definit. Aquest fenomen es tradueix en un tipus d'urbanisme basat en la ja típica quadrícula americana com a mesura d'eixamplament.

Un altre aspecte que es repeteix al llarg de l'obra és l'impacte de la gentrificació i turistificació, fruit de les noves tendències en termes d'urbanisme i turisme esdevingudes a partir de la segona meitat del segle xx. Per tal d'immergir-nos en aquestes tendències l'autor descriu de

forma molt acurada les diferents parts de les ciutats. Generalment, comença pel sector més antic, tot sovint coincident amb el centre o *downtown*, i continua pels barris immediats a aquest nucli fins endinsar-se als més perifèrics i altres zones d'interès. Tot plegat ho lliga a una atmosfera latent de grandiositat i de mides desproporcionades per als visitants europeus. En efecte, les proporcions d'aquest país són titàniques i això sembla contagiar la seva arquitectura i infraestructura. Aquests i altres temes relacionats amb el fet urbà es desenvolupen al llarg de l'obra.

Nova York, ciutat que visita el 2017 i que ocupa el primer capítol, ens la presenta com el pol mundial de l'economia en el camp de les finances. Comença situant-nos l'any 1624, el de la fundació de Nova Amsterdam entre els rius Hudson i l'East River, al sud de l'illa de Manhattan. Tot seguit, com és habitual a les ciutats americanes, en aquest centre històric s'hi han anat erigint des de finals del segle XIX tot un seguit de gratacels producte de l'avenç del capitalisme global. Aquest procés ha eliminat gran part dels edificis històrics i ha donat pas a la modernitat, de manera que s'ha establert com el model de la ciutat contemporània. És des d'aquí que ens anomena indrets prou coneguts com Broadway, Wall Street, Soho, Chinatown, Little Italy, etc. Segueix la ruta i ens acosta al Midtown, el districte de negocis més gran del món, on trobem l'Empire State, la Grand Central Terminal (l'estació més gran del món en dimensions), la seu de les Nacions Unides i la que és considerada "la plaça del món", Times Square, amb les seves pantalles il·luminades. L'endemà visita l'Uptown, la zona més residencial, amb la famosa 5a Avinguda, Madison i Central Park. Tot seguit, l'últim dia ens transporta a Brooklyn, tot travessant el seu popular pont, des del qual es poden obtenir unes bones vistes de Manhattan. Així, per acabar d'acomiar-se de la capital del món, aquest darrer dia s'endinsa en el Bronx, que, segons Valdunciel, li transmet aquella sensació "tètrica de les pel·lícules: blocs de pisos incendiats, metros plens de pintades i marginals deambulants pel carrer disposats a atracar-te per quatre dòlars" (p. 21). És per aquest motiu que decideix fer la ruta de la mà d'un guia especialitzat, encara que assegura que la zona no és perillosa, però sí que s'hi pot palpar la degradació urbana.

A la segona part del capítol, la referida a la descripció de les fotografies, fa especial èmfasi en la marcada identitat financera que distingeix la ciutat i ens ofereix un recorregut per la història d'aquesta activitat, amb origen el 1817. Fa un repàs que passa per l'època de la Gran Depressió, el *New Deal* i la segona meitat del segle passat, amb l'enfonsament del fordisme i les polítiques neoliberals que van afavorir la circulació de capitals. Convertida en un *hub* financer i amb la majoria de seus de grans empreses al seu territori, Nova York lidera els sectors comercial, immobiliari, artístic, educatiu i dels mitjans de comunicació. En menor mesura, l'autor ens comenta aspectes relacionats amb la llei de 1867 que es va ocupar de la salut pública i habitatges, la qual obligava a instal·lar (les icòniques) escales a l'exterior dels edificis per tal d'assegurar-hi una sortida en cas d'incendi. Hom acostuma a conèixer aquests edificis com a *tenements*.

De nou, vola el 2018 fins als EUA per conèixer San Francisco, el nucli mundial en l'àmbit de la tecnologia i l'origen de la contracultura. Inicialment ens introdueix en el seu Downtown, per zones emblemàtiques com el Market Street (considerat l'eix principal), Tenderloin (la zona que travessa per arribar al centre i que s'ha convertit, amb la degradació dels seus edificis i activitats, en un atractiu per als sensesostre), Powell Street i Union Square, centre comercial i origen dels recorreguts dels mítics tramvies. L'endemà s'acosta fins a Western Addition per realitzar la ruta victoriana, amb les *painted ladies*, considerades patrimoni arquitectònic.

En termes de contracultura, destaca San Francisco com la metròpoli liberal-progressista dels EUA. Això es relaciona sobretot amb la cultura *underground*, visible en barris com North Beach, Haight i Castro, que, a partir de la dècada de 1950, van allotjar artistes de la *Beat Generation* que impulsaven una cultura alternativa, el moviment hippy (amb idees de pau i amor lliure combinats amb música psicodèlica i estupefaents) i els primers col·lectius LGBT+ que van iniciar la lluita pels seus drets. Concedeix un espai del capítol a la regió del sud de la badia de San Francisco, Silicon Valley, topònim vinculat al silici, el material del qual estan formats els xips i semiconductors emprats en la nova tecnologia electrònica desenvolupada en la tercera revolució industrial. En aquest territori trobem instal·lats grans gegants com Apple, Google, Facebook, Twitter o Netflix, entre d'altres. I, per acabar l'estada, es dirigeix cap al turó de Twin Peaks, a 281 m d'altitud i des d'on s'observa la millor perspectiva de San Francisco i la seva singular boira escampada al llarg de la ciutat.

Pel que fa a la segona secció del capítol, són nombroses les fotografies on aprofita per descriure àmpliament aspectes històrics i actuals, com pot ser l'origen del Downtown, la gens menyspreable febre de l'or, la cultura hippy i hipster, la missió espanyola de Sant Francesc d'Assís (1776) i el seu corresponent urbanisme colonial. En darrer terme, destaca una explicació històrica del desenvolupament del clúster industrial electrònic i tecnològic més gran del món: Silicon Valley.

En un tercer estadi, l'autor reprèn la seva aventura disposat a descobrir la postmetròpoli de Los Angeles, terme emprat, precisament per a aquesta ciutat, per Soja (2000). Comença, com és habitual, pel centre històric que qualifica de decadent i s'enfila fins al mirador d'un gratacel, ja que l'altura sempre ajuda a comprendre els escenaris. La panoràmica resultant de la ciutat es compon de blocs gegantins d'oficines, un immens entramat d'autopistes i, fins on arriba la vista, una expansió urbana en forma d'edificis baixos, un tipus d'urbanització horitzontal format per fragments en una xarxa contínua. Només mirant vers el nord es poden albirar certs turons ressecs i atapeïts d'habitatges de luxe amb l'inconfusible rètol de Hollywood. Acabades les vistes, recorre una mica més el carrer i, només tres cantonades enllà, es troba amb un contrast que impressionaria qualsevol: es passa d'un districte financer ple de gratacels a voreres amb tendes de campanya on s'han instal·lat sobretot afroamericans, en ple carrer!

L'endemà es dirigeix a la platja, visita Santa Mònica i Venice. La primera d'elles, tal qual es mostra al cinema procedent dels EUA: quantitats immenses de sorra, les palmeres com a vegetació imperant i les singulars casetes dels vigilants de la platja. De tornada, Abbot Kinney, considerat el carrer més *trendy* del món, i tot seguit Beverly Hills, “la meca del glamur” situada a 10 km del centre de la ciutat. L'endemà, recurrent 3 km a peu, arriba fins a Paramount Studios, amb els seus decorats i platós, on les principals companyies de cinema, música i videojocs desenvolupen la seva activitat. Per acabar aquesta primera estada a Los Angeles, s'enfila fins a Griffith Park (els turons que es veien des del mirador del gratacel del primer dia), des d'on confirma que es troba davant d'una ciutat difusa on es fa difícil discernir el centre de la resta.

En l'apartat següent, entra en detall en els orígens de la ciutat, fundada el 1781 i que va experimentar l'auge a finals del segle XIX amb l'ajut del petroli, el ferrocarril (1876), el cinema (1910) i el sector immobiliari. La seva demografia es va veure multiplicada per deu en qüestió de quaranta anys (entre 1920 i 1960), amb un disseny de metròpoli postfordista consistent en una enorme ciutat-jardí a la perifèria per a la classe mitjana, possible gràcies a la disponibilitat del cotxe particular. En destaca l'extensió dedicada a narrar el tret identitari de Los Angeles: Hollywood i la indústria cinematogràfica, des dels inicis fins a l'actualitat.

El quart i darrer capítol, “I Love LA”, gira entorn de la gran superfície d'aquesta ciutat. Essent la segona vegada que la visita aprofita per conèixer altres racons. Reconeix que es va quedar fascinat el primer cop i que ha volgut repetir la visita de forma, pràcticament, irracional, deixant-se emportar pel cor. Les parts més destacades d'aquesta nova aventura són la seva experiència amb l'autopista i la seva funcionalitat per unir diferents sectors de la ciutat, amb la nova incorporació del metro en l'escena urbana. Afegeix informació sobre el component multiètnic de la ciutat, així com del districte dels sensesostre. D'altra banda, aquesta vegada s'allunya dels límits municipals per visitar Disneyland, a 45 km de Los Angeles, que descriu com l'urbanisme de la fantasia. Seguint aquesta màxima, i la de l'hiperrealisme, és gairebé obligat atansar-se fins a Les Vegas i així ho fa.

A la ciutat de Nevada els hotels de luxe repliquen, amb els seus decorats, diferents ciutats del món i grans monuments de la humanitat amb tota mena de detalls, com Luxor, París o Venècia. Per acabar aquesta incursió a aquesta altra ciutat, ens presenta l'excusa per la qual va visitar Las Vegas: el Grand Canyon i el Monument Valley, on es van rodar els clàssics westerns nordamericans. Conclou el capítol amb una reflexió sobre Los Angeles i les impressions recollides. La cito textualment: “parafrasejant l'arquitecte Reyner Banham, quan una ciutat presenta la intensitat, la diversitat i la creativitat que trobem a Los Angeles, la forma —i jo hi afegiria l'estètica— són secundaris” (p. 135).

En la secció que acompanya el diari de viatge de Los Angeles, reprèn temes com les autopistes. Després de gaudir del tramvia elèctric i el tren lleuger, aquesta ciutat californiana ha esdevingut la primera “ciutat de l'automòbil”

del país i ens n'explica la seva trajectòria. Insisteix en temes com la immigració i els consegüents conflictes racials, tot i que al capdavant la ciutat és un mosaic de cultures. En darrer terme, dedica algunes pàgines a comentar aspectes relacionats amb Disneyland (i el seu urbanisme temàtic) i Las Vegas (i el seu *strip*, carrer principal).

Valoració final

En el conjunt de l'obra es reben molts detalls de les ciutats visitades. Entrant a valorar el resultat global, es pot destacar com els fragments més amens per a la lectura són, justament, aquests que relata en primera persona, és a dir, allà on mostra les seves percepcions, emocions i pensaments. Conformen aquests textos la part més immersiva, ja que resulta molt fàcil posar-se a la pell de l'autor i entrar a formar part de l'aventura de viatjar i descobrir nous espais. Igualment, Valdunziel pot arribar a generar l'efecte d'estar compartint un cafè amb un amic que ha tornat de viatge i mostra les fotos mentre explica com ha estat l'experiència.

En canvi, la part més enfocada a l'ampliació de detalls per mitjà de personatges, dates i fets històrics pretén un distanciament objectiu. En tot cas, aquests aspectes hi estan ben descrits, resulten entenedors i ajuden a contextualitzar i comprendre el territori. S'entreveu una gran tasca de documentació per part de l'autor i bon gust a l'hora d'expressar-ho. Tanmateix, en algun moment, determinades dades poden resultar excessives, en particular les prolixes referències a protagonistes clau en la conformació del territori com ara enginyers, empresaris, arquitectes, etc. Per concloure, val a dir que la combinació d'aquests dos models d'escriptura lliguen bé entre ells a l'obra analitzada, de manera que acaben per conformar un llibre molt complet i de lectura ben didàctica.

Referències

- ARRIGHI, Giovanni (1999). *El largo siglo xx*. Madrid: Akal.
- GONZÁLEZ FÉRRIZ, Ramón (2020). *La trampa del optimismo. Cómo los años noventa explican el mundo actual*. Madrid: Debate.
- HARVEY, David (1990). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Cambridge: Blackwell.
- (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- HUNT, Michael H. (2007). *The American Ascendancy. How the United States Gained and Wielded Global Dominance*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- PANITCH, Leo; Sam GINDIN (2015). *La construcción del capitalismo global. La economía política del imperio estadounidense*. Madrid: Akal.
- SOJA, Edward W. (2000). *Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions*. Los Angeles: Blackwell.

